

De verwoestingen aangericht door de veeplaag en de sterkte van de rundveestapel in Veurne-Ambacht in de tweede helft van de 18e eeuw.

DOOR

D. DALLE

Het vetmesten van mager vee en de productie van boter, dit is voldoende gekend, was de voornaamste bron van inkomen van de Veurnse landbouw. Achttiende-eeuwse waarnemers o.a. priester Mann en Derival hebben trouwens hun lof voor de veestapel van Veurne-Ambacht niet gespaard¹. Preciese gegevens omtrent de sterkte van de rundveestapel in dit gewest delen zij evenwel niet mee. Alleen bij priester Mann, waar hij meedeelt dat in de kasselrij Veurne ongeveer 100.000 stuks vee door de epidemieën verloren ging², vinden wij een vage suggestie omtrent de plaats die de veeteelt aldaar innam. Prof. H. Van Houtte moest in zijn *Histoire économique de la Belgique à la fin de l'ancien régime*, genoegen nemen met deze weinig preciese gegevens.

De auteurs van de geschiedenis der stad en kasselrij Veurne³ raken het probleem een paar keren aan. Een eerste maal delen zij mee dat in 1778 de rundveestapel uit 33 à 34.000 stuks bestond⁴. Verder publiceren zij een statistiek waaruit moet blijken dat tussen juni 1770 en februari 1772, 10.844 stuks hoornvee krepeerde en slechts 7777 stuks de rundveeziekte overleefde⁵. Dit laatste document vonden wij terug. Het is getiteld « Recapitulatie van 't hoornvee binnen de stad ende casselrije van Veurne genoemd de keure, getrockken uyt de denombrementen van dese prochiën, gearresteert tot ende met lesten februari 1772. »⁶

Het is duidelijk dat deze tabel niet de verwoestingen van de veeplaag weergeeft maar wel de samenstelling van de rundveestapel in februari 1772. De vergissing van De Potter en zijn co-auteurs spruit voort uit een verkeerde interpretatie van de in genoemde statistiek gebruikte termen « onghenezen » en « ghenezen » vee. « Onghenezen » heeft niet

(1) H. VAN HOUTTE, *Histoire économique de la Belgique à la fin de l'ancien régime*, Gent 1920, blz. 463-464.

(2) MANN, *Histoire naturelle des Pays-Bas maritimes*, Mémoire de l'Académie Impériale et Royale, dl. IV, blz. 126. Cnf. H. VAN HOUTTE, a.w., blz. 462-463.

(3) F. DE POTTER, E. RONSE, P. BORRE, *Geschiedenis der stad en kastelnij van Veurne*, 2 delen, Gent 1873.

(4) F. DE POTTER, E. RONSE, P. BORRE, a.w., dl. I, blz. 14.

(5) Ibidem, blz. 17. Het eerste ziektegeval in de kasselrij Veurne werd einde juni 1770 genoteerd.

(6) S(tads) A(rchief) V(eurne), bundel 1161 B. De statistiek wordt verdeeld in 3 rubrieken I : genezen vee : 7777.

II : ongenezen vee : 10.844.

III : genezen en ongenezen vee : 18.621.

de betekenis van gekrepeerd die schrijvers eraan gehecht hebben. Bedoeld worden deze dieren die nooit door de ziekte aangetast werden ⁷.

Het onderscheid dat in de tabel tussen beide categorieën dieren gemaakt wordt vindt zijn verklaring in een algemeen verspreide opvatting dat het genezen vee, in sommige streken « reeuwers » genoemd, immuun was voor de ziekte ⁸. Onze landbouwers waren zo zeker van dit feit dat ze de leemten in hun stallen aanvulden door aankoop van genezen vee ⁹ waarvoor ze trouwens een hogere prijs betaalden ¹⁰.

In februari 1772, d.i. meer dan een half jaar na het verdwijnen van de veeplaag ¹¹ telde de rundveestapel bijgevolg slechts 18.621 stuks.

Bij het beoordelen van dit cijfer moet men rekening houden met het feit dat pas sinds september 1771 de aankoop van mager vee in Frankrijk mogelijk was terwijl de uitvoer van mestvee naar Frankrijk toegelaten was tussen 19 juli en 1 december 1771 ¹². Wij geloven dan ook niet dat de rundveestapel, reeds in februari 1772, het voor de winterperiode normale peil bereikte.

Een stuk in het archief van de Raad van Vlaanderen ¹³ geeft de samenstelling van de rundveestapel in de kasselrij Veurne op 29 augustus 1770 (26.842 stuks) en het aantal gekrepeerde en afgemaakte dieren tussen 29 augustus en 5 december (5.534 stuks). Een aanvullende staat vermeldt voor de periode 6 december 1770 - 1 maart 1771 : 2.406 gekrepeerde dieren. Ook deze cijfers geven geen volledige voldoening betreffende de samenstelling van de rundveestapel vóór het uitbreken van de epidemie. Wij moeten n.l. rekening houden met de mogelijkheid dat op het

(7) Op 4 juni 1771 gaf de magistraat bevel « alle het onghenezen hoornvee, pasturerend binnen een half quartier uurs van de platse alwaer de contagieuse sieckte soude teecken » af te slachten. Een franse tekst van 30 mei 1771, noemt dezelfde dieren « le bétail qui n'a point passé la maladie » (S.A.V., bundel 1161 A).

(8) S.A.V., bundel 1162 B, mémoire van de afgevaardigden van Westvlaanderen, maart 1774 « les bêtes une fois échappées ne sont plus sujettes à une seconde atteinte ». De veeartsen van Armentières en Weppes verklaren op 7 mei 1774, « que depuis que la maladie épidémique des bestes à cornes règne, ils n'ont jamais vu ni entendu parler qu'aucuns veaux provenus de bestiaux guéris de ladite maladie eussent été attaquez de la même maladie ». De inwoners van Noord- en Zuidschote zijn er van overtuigd dat de veeplaag zich niet meer vertoond heeft tussen 29 november 1771 en 12 april 1774, omdat in hun stallen reeuwers zijn ».

(9) S.A.V., bundel 1161 A, rekest van april 1772.

(10) S.A.V., bundel 1162 B « chaque animal guérie a acqui par la guérison une augmentation de prix intrinsèque, qu'ils estiment le fort contre le faible à la somme de 72 livres de France » verklaren de veeartsen. De landbouwers van Poperinge oordelen « dat de hoornbeesten genezen van de besmettelijke ziekte minstens het dubbel weirdig zijn ». Verklaringen in dezelfde zin werden afgelegd door landbouwers en handelaars van de kasselrij Ieper, van het Brugse Vrije en van Noord Frankrijk.

(11) Einde juni 1770 werd het eerste ziektegeval in de kasselrij Veurne genoteerd (S.A.V., b. 1161 A. Cnf. F. DE POTTER, a.w., dl. I, blz. 15). In een brief van 31 juli 1771 (S.A.V., b. 1158) lezen wij : « nous vous déclarons en vérité que la maladie épidémique du bétail n'a presque point marquée depuis cinq mois en cette chatellenie et qu'elle en est présentement entièrement exempte depuis plus que deux mois ».

(12) S.A.V., b. 1158.

(13) R.A.G., Raad van Vlaanderen, 3704.

ogenblik van het uitbreken van de veeplaag in de kasselrij (einde juni 1770) — tengevolge een geringere aanvoer van mager vee enerzijds, tengevolge een grotere binnenlandse afzet tussen december 1769 en juli 1770¹⁴ anderzijds — de rundveestapel minder sterk was dan andere jaren.

Verder geeft de tabel geen volledig beeld van de schade door de veeplaag aangericht. Het aantal dieren gekrepeerd tussen einde juni en 29 augustus 1770, evenals dit gekrepeerd na 1 maart 1771 ontsnapt ons¹⁵. Toch helpt de besproken statistiek ons een eind vooruit. Volgens de opgave van 29 augustus 1770 vertegenwoordigen de « ossen van ouden » en de « vette-melckkoeien » ongeveer 50% van de totale rundveestapel. Deze categorie van dieren is 's zomers onderworpen aan een speciale belasting (« vaclage »).

Het aantal dieren waarvoor de belasting betaald werd wordt regelmatig vermeld in de registers van de domeinen en de lopende middelen. Vermenigvuldigen wij nu deze gegevens met twee dan bekomen wij een cijfer dat de samenstelling van de totale rundveestapel benadert¹⁶.

Zowel in 1762¹⁷ als in 1768¹⁸ waren in de bureaus Diksmuide, Veurne, Lo en Roesbrugge¹⁹ ongeveer 18.000 ossen en koeien aan de belasting onderworpen. Dit cijfer veronderstelt een totale rundveestapel van 36.000 stuks. Het komt overeen met de schatting van de veestapel door de magistraat van de stad en kasselrij Veurne²⁰.

In de zomer 1771 — sinds mei werden geen gevallen van ziekte meer genoteerd²¹ — waren in hiervoor genoemde fiskale omschrijvingen

(14) Om de prijsstijging van het vlees, veroorzaakt door de grote sterfte onder het Hollands vee en het stopzetten van de Hollandse invoer tegen te werken werd de uitvoer van runderen op 9 december 1769 verboden (H. VAN HOUTTE, a.w. blz. 515).

(15) Betreffende de sterfte na 1 maart 1771 zie hiervoor noot 11. Wij vermoeden dat de sterfte tussen juni en einde augustus 1770 eveneens gering was in de kasselrij Veurne. In afwijking op de ordonnantie van 9 december 1769 verkreeg de bevolking van het Brugse Vrije en van de kasselrijen Veurne en Kortrijk « particuliere permissiën van naer Vrankrijk te laeten gaen een deel van hun hoornvee ende vandaer maegere beesten weder te brengen ». Alhoewel deze afwijking op 23 mei 1770 ingetrokken werd (Plak. v. Vlaanderen, VI, 1392) verkreeg Veurne de toelating tussen 27 juni en 1 september, 1200 stuks vee naar Frankrijk uit te voeren, contingent dat op 3 september op 3.000 stuks — te leveren vóór 1 januari 1771 — gebracht wordt. Tengevolge de verdere uitbreiding van de ziekte wordt de afwijking op 28 november 1770 ingetrokken (Pl. van Vlaanderen, VI, 1396).

(16) Dat de verhouding te verdedigen is blijkt uit volgende vergelijking: volgens F. DE POTTER (hiervoor blz. 1) telde de rundveestapel in 1778 ongeveer 33 à 34.000 stuks. In genoemd jaar waren 16.313 ossen en koeien aan de belasting onderworpen (A.R.A., Rekenkamer 3143).

(17) A.R.A., Rekenkamer 47.066: 18.122 belaste dieren.

(18) A.R.A., Rekenkamer 47.068: 18.185 belaste dieren.

(19) Deze fiskale omschrijvingen omvatten alle dorpen van de kasselrij.

(20) S.A.V., b. 1161 A, brief van 9 oktober 1770 « ... des fraix qui monteroit à des sommes immenses tant pour rembourser la prisé d'un nombre prodigieux de bêtes tuées et peut être de toutes celles de nostre châtellenie qui montent au nombre de trente six mille ».

(21) Zie hiervoor noot 15.

11.500 ossen en koeien aan de belasting onderworpen ²². Steunend op dit cijfer schatten wij de sterkte van de rundveestapel alsdan op 23.000 stuks. De vergelijking met de rundveestapel vóór het uitbreken van de veeplaag toont een vermindering aan van 13.000 stuks, d.i. 36% ²³.

Steunend op de gegevens van de domeinen en de lopende middelen menen wij te mogen besluiten dat alhoewel de veestapel na 1771 snel aangroeide, hij nooit meer het peil van de jaren 1762--1768 bereikte. Ziehier trouwens de cijfers ²⁴ :

1762	1768	1771	1772	1773	1774	1775	1776	1777
36.244	36.370	23.028	29.438	30.922	31.714	32.628	33.334	32.680
1778	1779	1780	1781	1782	1783			
32.628	33.126	33.458	33.980	32.892	32.408			

(22) A.R.A., Rekenkamer 3136.

(23) In januari 1771 verklaart de magistraat enigszins overdrijvend « que le fleau terrible de la contagion à diminuer au moins de la moitié le nombre du bétail de leur manans » (S.A.V., b. 1161 A).

(24) A.R.A., Rekenkamer 3136-3149 en 47066-47068. Cijfers bureaus Diksmuide Veurne, Lo en Roesbrugge vermenigvuldigd met twee.

Voor gans geretrocedeerd Vlaanderen bedroeg het aantal belaste dieren :

1762	1768	1771	1772	1773	1774	1775	1776	1777
52.608	51.496	44.418	45.114	45.745	47.321	47.847	49.054	48.470
1778	1779	1780	1781	1782	1783			
48.427	48.617	49.855	50.133	49.621	48.283			

wat voor dit gewest een totale veestapel van een 100.000 tal runderen veronderstelt